

6. ULUSLARARASI
MARDİN ARTUKLU
BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR
KONGRESİ

25 - 27 Haziran 2021, Mardin, TÜRKİYE

Sosyal ve Beşeri Bilimler
Kitabı

Editör:
Prof. Dr. Mine KAYA KEHA

ISBN: 978-625-7898-45-4

UMBERTO ECO'NUN *BAUDOLİNO* ROMANINDA TÜRKLER VE MÜSLÜMANLARIN TARİH VE ROMAN YAZIMI AÇISINDAN OLASI ANLAMLARI

Prof. Dr. Arda ARIKAN

Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID: 0000-0002-2727-1084

ÖZET

İtalyan araştırımcı ve yazar Umberto Eco'nun 2000 yılında yayımladığı *Baudolino* başlıklı romanının uzamı İstanbul'dur. Yazarın İstanbul'a bizzat gelip şehrin sokaklarını ve önemli yapılarını gezerek incelediği ve genel anlamda şehrin atmosferini tenffüs ettikten sonra romanını kaleme aldığı bilinmektedir. Roman, zaman olarak, İstanbul'un Latinler tarafından istila edilip yerle bir edildiği, kutsal olanı kirletme, pisletme, yağmalama ve şehir halkına ve hatta din görevlilerine tecavüz etme gibi aşağılayıcı saldırıları da içine alan IV. Haçlı Seferi'nin İstanbul'u perişan ettiği takribi olarak 1204 yılında geçmektedir. Okuyucu, başta Eco'nun yalancı Baudolino karakteri ile tarihsel olarak iyi bilinen Doğu Roma'lı tarihçi Niketas arasındaki konuşmalardan yola çıkarak gitgide tarihsel ve düşünsel bir yolculuğa çıkarken gerçek ve yalan arasında kaybolur gider. Öyle ki roman, yalan söyleme alışkanlığı olan ve uydurduğu yalanlar kadar uyduruk tarihsel belge üretecek kadar kimlik sorunları yaşayan Baudolino adlı bir öykücünün olay örüntüsüne ve diğer karakterlerin hem güncel ve hem de tarihsel olanı algılamalarına tesir eden bir anlatıma sahiptir. Yalanların, uydurmaların ve hezeyanların tarihsel gerçeklikle birbirine karıştığı romanda neyin gerçek, neyin hayal ya da uydurma olduğu içinden çıkılmaz bir labirente benzer ki gerçekle gerçek olmayan arasındaki zıtlık üstkurmacanın gereksinim duyduğu temel zıtlığı da oluşturmuş olur. Bu anlamda bir üstkurgu olarak eserde yazarın geleneksel yazım kuralları ve anlam çıkarma edimlerini ve tarihsel gerçekliği de sorgular ve hatta reddeder. Olası ve hatta gerçekte olmuş olanı okuyucuya aktarırken aynen resmi tarih yazımında olduğu gibi birtakım tuzaklar ve engebeler yaratır ki bu yönüyle metin çokbilinmeyenli bir denkleme benzetilebilir. Eco, *Baudolino*'da Türkler, Araplar ve dolayısıyla da Müslümanları hem karakterler olarak ve hem de betimleme ve örneklendirmelerinde, dönemin İstanbul sakinlerinin de onlar hakkındaki görüşlerini içeren birçok göndermede bulunur ki mezkûr karakterler arasında Salaheddin¹ de bulunmaktadır. Bu çalışmada, yalan ve gerçeğin birbirine karıştığı ve bazen de birbirinin yerine geçtiği *Baudolino*'da türlü özellikleriyle betimlenen Türkler ve Müslümanlara ait romandan şavkıyan olası anlamlar tarih yazımı ve üstkurgu ilişkisi ekseninde değerlendirilecektir. Eco'nun *Baudolino*'sunda zikrettiği Türklerin ve Müslümanların tarih ve roman yazımı açısından olası anlamları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Umberto Eco, *Baudolino*, Ortaçağ, İstanbul, IV. Haçlı Seferi

¹ Mezkûr sultanın adı alanyazında farklı şekillerde geçmektedir. Bu çalışmada sultanın adı, romanda geçtiği şekilde "Salaheddin" şeklinde yazılmaktadır.

POSSIBLE MEANINGS ATRIBUTED TO THE TURKS AND MUSLIMS IN UMBERTO ECO'S *BAUDOLINO* IN TERMS OF HISTORY AND NOVEL WRITING

ABSTRACT

The setting of Italian researcher and writer Umberto Eco's novel titled *Baudolino* (2000) is Istanbul. Before writing the novel, the author came to Istanbul, wandered around the city's streets and buildings to feel the historical and geographical atmosphere. The novel is set in the year 1204, during the 4th Crusades to be more exact, when Istanbul was captured by the Latins who demolished the city, disrespected the city's Christian sites, plundered all the riches, and raped many of the city's female population including the nuns in the monasteries. The reader gets lost in the various events mentioned and narrated in the novel, especially among the endless stories, narratives, and images made up by Eco's compulsive liar character, Baudolino, and the historian Niketas of the Eastern Roman Empire who believes in Baudolino's stories. The narrative account is so alluring that Baudolino, the liar and trickster, has the power to make up stories and fake historical documents that affect how the reader perceives the plot structure and the characters' historical and literary qualities. Lies, made-up accounts, and even delusions are mashed with historical reality which turns the novel into a labyrinth where the novel's insistence on metafiction finds the necessary conflict between the real and the unreal. Metafiction, in the text, entertains the reader as the author questions and, at times, rejects traditional writing conventions, meaning-making practices, and claims about historical reality and truth. Like traditional history writing, such writing encapsulates traps and hurdles that turn the text into an equation that is hard to solve. Eco, in *Baudolino*, includes the Turks, Arabs, and thus Muslims as characters and in its various portrayals of Istanbul and many other Eastern cities with their people among whom Salaheddin is a historically important one. In this study, meanings ascribed to the Turks and Muslims are analyzed within the relationship of history writing and metafiction. The paper also discusses probable meanings attached to the Turks and Muslims in terms of history and literary writing.

Keywords: Umberto Eco, *Baudolino*, Middle Ages, Constantinople, The 4th Crusade

“Ama belki de öyküm anlamsızdır...”

“Anlamsız öykü yoktur. Ben başkalarının görmediği şeylerden anlam çıkarmasını bilen bir insanım. Çıkardığımda da, öykü, insanların kitabı olur, yüzyıllardır mezarlarında toz haline gelmiş insanları ayağa kaldıran tiz öten İsrail'in borusu gibi... Ama bunun için zaman gerekir, olayları düşünüp birleştirmek, aradaki bağlantıları, çok az görülebilir olanları bile, keşfetmek gerekir. Ama yapacak başka bir şeyimiz yok, senin Cenevizliler, bu azgın köpeklerin kızgınlığı geçene kadar beklememiz gerektiğini söylüyor.” (Eco, 2003, 21-22).

Umberto Eco'nun *Baudolino*'sunun hemen başlarında yer alan bu konuşma Doğu Roma'lı tarihçi Niketas ve yalancı, hınzır, düzenbaz Baudolino arasında geçerken aslında okuyucuya roman hakkında en azından iki önemli bilgiyi iletir. Pasajın birinci iletisi Niketas'ın, bir tarihçinin işini özetlemesidir. Bir tarihçi olarak Niketas'a göre tarihçi öykülerden öykü çıkaran sabırlı bir kişidir. İkinci önemli ileti ise Niketas'ın en azından günümüz tarihçiliğinde önemli olan nesnellik ilkesini umursamamasıdır çünkü Niketas bir tarihçi olarak öykülerini

yazmakla görevli olduğu Cenevizlileri alenen ‘‘azgın köpekler’’ olarak nitelemektedir. Romanın okuyucu tarafından alımlanması ve kurgusu ile şekillenen olayları anlamlandırabilmesinde bu iki hususun da göz önüne alınması çok önemlidir.

Tarih dediğimiz bilgi ve bilim alanı, yüzyıllar boyunca, nesnesi olarak hem sözlü ve hem de yazılı belgeleri temel almış ve insanların yaşamış olduklarını, güvenilir kaynaklara dayanarak bugüne intikal ettirmiştir. Yöntem olarak tarih biliminde ve tabii ki tarihilerde, belgeye dayalı yorumlamalar yapmak elzemdir ancak Niketas bunu alenen ihlal eder. Niketas belgelerden bahsetmez tarihçi olarak işini betimlerken. Kendisine göre bir tarihçi olarak Niketas, öykülerden yeni bir öykü çıkarmak ve bunu yaparken de düşmanını, öyle gerekiyor ya da keyfi öyle gerektiriyorsa, düşman olarak tutmak hakkına sahiptir. Belgeye ya da gerçekliğinden emin olduğu öykülere dayandırmak zorundadır değildir yeni öykülerini yazarken. Neticede tarih yazmaktadır ki bu da öykülerden yeni bir öykü yaratmaktan başka bir şey değildir ki işte en çok bu yönüyle tarih ve edebiyat örtüşür, hatta birbirinin yerine geçer. Bu açıdan bakıldığında tarih bilimi olanı ya da anlatılanı değil, olanı ya da anlatılanı yeniden anlatmayı içerir ki böylesi bir bilim dalı hakikati gösteren bir ayna vazifesi görmekten çok uzaktır.

Bu kısa diyalogdan yola çıkarak geldiğimiz bu noktada sonuç olarak şunu da iddia edebiliriz: tarih bilimi dediğimiz mevhumun alanı içinde üretilenler ne belgeye dayanmak ne de nesnel bir bakış açısıyla anlatılmak zorundadır. Birilerinin anlatması, birilerinin anlatılanları toplaması, devşirmesi ve kendi bilgi ve hissiyatı ile yeniden yazması yeterlidir. Tarih, yleyse, özellikle yazılı belgelerin yer yer ve zaman zaman çok az sayıda olduğu Eskiçağ ve Ortaçağ’ın anlatımı açısından böyledir.

Bu ıkarım Baudolino karakterinin tarihçiye materyal kazandıran bir öykücü olmasının yanında yalancı, hilekr, uyduruku, güvenilmez ve hınzır bir karakter olduğunun okuyucu tarafından anlaşılması ile yeni bir boyut kazanır. Baudolino, tarihçinin dişine göre, elbette ki kendi ıkarılarını gözeterek, öyküler uydurarak tarihçiyi bir anlamda esir alır. Öyle ki, Baudolino, Prester John’a ait olmayan, aslında hiçbir zaman da var olmamış olan bir mektubun varlığını teminat vererek tarihçiye sununca, tarih biliminin kaynak sorununu bir kez daha, ancak bu sefer ciddi bir şekilde, sorgulamaya başlarız. Neticede bu tartışmaların da çok bir hükmü yoktur çünkü son tahlilde tarih; vardır. Bizler de yüzyıllardır tarihin varlığına inanır, geçmişimizi tarihin kıstas ve verileriyle anlatır, geleceğimizi bu doğruluğu tartışılır bilgi tomarı üzerine inşa ederiz.

Yalan, ykc Baudolino’nun ağzına yuva yapmıştır. İştahla, uydura uydura besler tarihçi Niketas’ı yeni ancak uydurma ykleriyle Baudolino. Anlattığı bütün öyküler ve kitabın tamamında yer alan başta ironi olmak üzere sayısız söz sanatı ve sembollerin yorumu okuyucunun tahayyülüne bırakılır. Eco ‘‘okuyucunun kendi dünya görüşüne göre sembolü yorumlamasında anlamı okuyucuya bırakır. Tabii ki yorumların sayısında bir sınır olmalıdır ancak Eco’nun bakış açısına göre bu sayı oldukça kabarıktr’’ (Hale, 2011, 259). *Baudolino*, bir baş karakterin büyümesi ve olgunlaşmasını ele alan bir yetişek romanı (İng. Bildungsroman) sayılırken diğer taraftan ‘‘kültür tarihimize atıflarda bulunan ancak ironi ve parodi ile dolu’’ bir romandır ki ‘‘1980 sonrası postmodern tarih stkurgusu yazımında Eco bir ikon’’ sayılmaktadır (Capozzi, 2016, 11).

Baudolino’nun anlattığı öyküler arasında Türkler ve Müslümanlarla ilgili olanlar da vardır ki bu çalışmanın odağı işte bu gruplarla ilgili olan öykülerdir. Eco, *Baudolino*’da Türkler, Araplar ve dolayısıyla da Müslümanları hem karakterler olarak ve hem de betimleme ve rneklendirmelerinde, dönemin İstanbul sakinlerinin de onlar hakkındaki görüşlerini içeren birçok göndermede bulunur ki mezkûr karakterler arasında Salaheddin de bulunmaktadır. Doğu, romanda, her şeyden önce cennet olarak nitelendirilir çünkü ‘‘Yeryüzü Cenneti bir

tanedir, Medlerin ve İranlıların ülkesinin ötesinde, uzak bir yerdedir” (s. 106). Doğu, ayrıca masallar ülkesidir. Abdül şöyle der romanda:

“Çocukluğumda, Kutsal Topraklar’dayken çok güzel ve korkunç bir öykü işitmiştim. Antakya’dan fazla uzak olmayan bir yerde, dağlar arasında yalnızca kartalların girebildiği bir sarayda bir Sarazen soyunun yaşadığı anlatılırdı. Efendilerinin adı Alaaddin’di ve hem Sarazen prenslere, hem de Hıristiyan prenslere korku saçıyordu. Nitekim, sarayının ortasında, her tür meyveyle ve çiçekle dolu bir bahçe olduğu, içinde şarap, süt, bal ve su akan kanalların bulunduğu ve çevrede, eşi benzeri olmayan güzellikte genç kızların şarkı söyleyip dans ettikleri söyleniyordu” (s. 101).

İtalyan araştırmacı ve yazar Eco *Baudolino*’yu 2000 yılında yayımlar. Böylesi bir Doğu-Batı ayrımının çarpıcı bir şekilde verildiği görülse de romanın uzamı İstanbul, daha doğru bir deyişle yaklaşık olarak İ.Ö. birinci binde kurulmuş olan Konstantinopolis’tir. Yazarın tarihi olay ve kişilerle dolu romanını yazmadan önce İstanbul’a bizzat gelip şehrin sokaklarını ve önemli yapılarını gezerek incelediği ve genel anlamda şehrin atmosferini teneffüs ettikten sonra romanını kaleme aldığı bilinmektedir. Roman, zaman olarak, İstanbul’un Latinler tarafından istila edilip yerle bir edildiği, kutsal olanı kirletme, pisletme, yağmalama ve şehir halkına ve hatta din görevlilerine tecavüz etme gibi aşağılayıcı saldırıları da içine alan IV. Haçlı Seferi’nin İstanbul’u perişan ettiği takribi olarak 1204 yılında geçmektedir.

Okuyucu, başta Eco’nun yalancı Baudolino karakteri ile tarihsel olarak iyi bilinen Doğu Roma’lı tarihçi Niketas arasındaki konuşmalardan yola çıkarak gitgide tarihsel ve düşünsel bir yolculuğa çıkarken gerçek ve yalan arasında kaybolur gider. Öyle ki roman, yalan söyleme alışkanlığı olan ve uydurduğu yalanlar kadar uyduruk tarihsel belge üretecek kadar kimlik sorunları yaşıyan Baudolino adlı bir öykücünün olay örüntüsüne ve diğer karakterlerin hem güncel ve hem de tarihsel olanı algılamalarına tesir eden bir anlatıma sahiptir. Roman karakteri Otto, Baudolino’yu şöyle betimler: “‘Baudolino’nun söylediği her şeye inanma’ diyordu Otto gülümseyerek. ‘Çocuk doğuştan yalancı.’” (Eco, 2003, 58)

Yalanların, uydurmaların ve hezeyanların tarihsel gerçeklikle birbirine karıştığı romanda neyin gerçek, neyin hayal ya da uydurma olduğu içinden çıkılmaz bir labirente benzer ki gerçekle gerçek olmayan arasındaki zıtlık üstkurmacanın gereksinim duyduğu temel zıtlığı da oluşturmuş olur. Bu anlamda bir üstkurgu olarak eserde yazarın geleneksel yazım kuralları ve anlam çıkarma edimlerini ve tarihsel gerçekliği de sorgular ve hatta reddeder. Olası ve hatta gerçekte olmuş olanı okuyucuya aktarırken aynen resmi tarih yazımında olduğu gibi birtakım tuzaklar ve engebeler yaratır ki bu yönüyle metin çokbilinmeyenli bir denkleme benzetilebilir.

Romanın sonunda Baudolino İstanbul’dan ayrılmıştır. Niketas Pafnuzio’ya gider ve ona Baudolino ile tanıştıkları mekân olan Ayasofya’daki ilk karşılaşmalarından başlayarak ondan öğrendiği tüm öyküleri anlatır. Pafnuzio’nun önerisini içeren diyalog tarih yazımında tarihçinin rolünü göstermesi ve gerçeğin yapılandırılmasında tarihçiden beklenenin ortaya konulması açısından ilginçtir:

“Baudolino’nun anlattığı öyküyü nereye koymam gerek?”

“Hiçbir yere. Ona ait bir öykü bu. Hem sonra gerçek olduğundan emin misin?”

Hayır, her şeyi ondan öğrendim, onun bir yalancı olduğunu da ondan öğrendim.”

“Gördün mü işte” dedi bilge Pafnuzio, “bir tarih yazarı böyle belirsiz bir tanıklığa güvenemez. Baudolino’yu öykünden sil.”

“Ama en azından son günler, Cenevizlilerin evinde ortak bir öykümüz oldu.”

“Cenevizlileri de sil, yoksa yaptıkları kutsal emanetleri de söylemek zorunda kalırsın ve okurlarının kutsal şeylere olan güvenleri yok olur. Olayları hafifçe değiştirmek için biraz çaba gerekecek, Venediklilerden yardım gördüğünü söylersin. Evet, biliyorum, bu doğru değil, ama büyük bir tarihte küçük gerçekler, en büyük gerçek ortaya çıksın diye değiştirilebilir.” (Eco, 2003, 537)

Yalan ve gerçeğin birbirine karıştığı bu kurgusal düzlemde okuyucu kime ve neye inanacağını şaşırır. Bu çalışmada, yalan ve gerçeğin birbirine karıştığı ve bazen de birbirinin yerine geçtiği *Baudolino*’da türlü özellikleriyle betimlenen Türkler ve Müslümanlara ait romandan şavkıyan olası anlamlar tarih yazımı ve üstkurgu ilişkisi ekseninde değerlendirilecektir. Eco’nun *Baudolino*’sunda zikrettiği Türklerin ve Müslümanların tarih ve roman yazımı açısından olası anlamları tartışılacaktır.

Bulgular

Elbette *Baudolino*, Haçlı seferleri esnasında gelişen olayları ele aldığı için metinde sıklıkla savaş ve askerlik ile ilgili olaylara atıfta bulunmaktadır. Konya Türkleri’ni atlatmak için Arzruni “onları önce atların ayaklarını kırma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları bazı geçitlerden geçirmişti, sonra altı gün boyunca, güneş çarpmasından ölmüş bir karış büyüklüğünde, kertenkele leşleriyle kaplı taşlı bir yolda yürütmüştü” (340). Arzruni’nin ölüm sahnesi de yine bir savaş taktiğinin, bu sefer bir silah betimlemesinin yer aldığı ve tarihsel gerçekliğe dayanan bir kısımdır: “Bir ok ıslık çalarak havada süzüldü ve Arzruni’nin boynuna saplandı, bir anda ağzından kan gelen Arzruni, boğuk bir hıçkırık atarak yere düştü” (s. 470). Bu sahne ile Hunların ıslık çalan okları betimlenirken, Baudolino ve Şair; “Belki de Hunların okları senin derdine deva bir zehirle kaplıdır ve o kara taşların etkisini yok ediyordur” (s. 470) diyerek son bir ironik söylemde bulunurlar.

Romanda betimlenen savaş taktikleri bununla da kalmaz, Hunlar’ın, Sciapodeler ile vuruşurken kullandıkları savaş taktiği de ayrıntılarıyla betimlenir. Öyle ki, “Hunlar bu karmaşanın içine daldı ve kendi aralarında vuruşan düşmanlarını birer birer öldürdüler” denilmekte ve bu başarılı savaş taktiği “harika bir fikir geldi akıllarına” denilerek (s. 469) Eco’nun ironik anlatımıyla tarihsel gerçekliğin sunumuna lezzet katmaktadır çünkü tarihsel olarak Hunlara ait olan savaş taktiği önce geriye çekilme ve ardından da tekrar geriye dönüp düşmanı büyük bir şiddetle vurma taktiğini içerir ki bu kısım kitapta şöyle anlatılır:

Hun öncü birlikleri, ölen Sciapodelerin daha ilerisine giderken, artçı birlikler geri çekildi, böylece bir yandan Pigmeler diğeri yandan Blemmalar birbirlerine doğru koşmaya başladılar (s. 469).

Hunlara ek olarak Türklerin romandaki yerine baktığımızda Niketas’ın İstanbul’u yağmalayarak yok etme noktasına getiren Haçlılara karşı Türkleri desteklediğini okuruz çünkü “Türkler asla böyle bir şey yapmazdı” der Niketas ve devam eder; “Onlarla ilişkilerimiz çok iyi. Kendimizi asıl Hıristiyanlardan korumamız gerekiyormuş (s. 51). Bu noktada hatırlamakta fayda vardır ki İstanbul’u 1204 yılında ele geçiren Katolik Haçlılar romanda “barbarlar” olarak geçmektedir. Böylesi bir söylemin, genelde Türkler için kullanıldığı bilindiğinden, özellikle Türk okuyucu için ilginç bir ayrıntı ihtiva ettiği

muhakkaktır. Bu ayrıntı, romanın taşıdığı onlarca ve hatta yüzlerce ironik söylemden yalnızca biridir.

Baudolino “biz Mağribileri sadece onların ülkesine gittiğimizde görürüz” derken aslında Müslümanlardan uzak yaşadığını beyan eder (s. 384) ancak içinde, Müslüman Abdül’e duyduğu derin bir sevgi yatar. Abdül, Mağribidir ancak annesi Hibernia’lıydı.² Saçları kıvılcık olan Abdül bu yönüyle Araplardan ayrılmıyordu. Abdül’ün babası Provence’lı olup, “Kudüs’ün fethinden sonra, elli yıl kadar önce denizaşırı topraklara yerleşen bir aileden geliyordu” (s. 78). Dolayısıyla Abdül, bir karakter olarak, Müslüman adını taşıyan ama Araplara da benzemeyen, Arapça konuşan ama Provence diline de hâkim, ilginç bir karakterdi çünkü

Abdül’ün anlatmaya çalıştığı gibi, denizaşırı krallıkların bu Frank soyluları, fethettikleri halkların geleneklerini benimsemişti, kafalarına sarık takıp Türk işi şeyler giyer, düşmanların dilini konuşturlardı ve neredeyse Kuran’ın dini buyruklarını da uygulayacaklardı (s. 78-79).

Abdül’ün ölümü yaklaşırken Abdül’ün hayalinde aşık olduğu ve “Prenseseim” dediği hanım vardır ama bu esnada Abdül ve Baudolino arasında geçen konuşma iki erkek arasında geçen ironik ve hatta homoerotik bir dizi söz değişimini içerir:

“Seni seviyorum Abdül, bu yeter” diye son nefesini vermek üzere olan arkadaşının kulağına fısıldama yürekliliğini gösterdi Baudolino, o da gülümsedi... “Teşekkür ederim, aşkım” dedi Abdül (s. 368).

Eco’nun ironilerle dolu anlatımı burada da bitmez. Baudolino, Müslüman olan ve çok sevdiği Abdül’ün başını Hıristiyanlara, kutsal emanet olarak, tabiri caizse, kakalar. Baudolino, Abdül’ün kafasını “Diyakoz’a, İsa Efendilerini vaftiz eden kişiden arta kalan tek anı” olarak parlak bir kutu içinde hediye eder (s. 397). Hz. Yahya’nın aziz başı, Hıristiyanların en çok değer verdikleri kutsal emanetlerden biri olan bu kafatasının hikayesi de işte böyle bir düzenbazlığın, soysuz bir sahtekarlığın sonucudur.

Romanda Yahudiler hain bir halk olarak betimlenir ancak Yahudileri hainlikle suçlayan, bir Müslüman olan Abdül değil, Hıristiyanlardır:

Abdül, Hezekiel İsrail halkından olduğu için, dindaşlarından bazı bilgiler elde edebileceğini belirtmişti. Ve, arkadaşları kızarak Kitabı Mukaddes’in bir Yahudi’ye danışılarak okunamayacağını çünkü bu hain halkın kutsal kitapların metnini, gelecek İsa’yla ilgili her tür bilgiyi silmek için değiştirdiğini söyleyince de, Abdül Paris’in bazı önemli din bilginlerinin, gizli, gizli de olsa, hahamların bilgilerine, en azından Mesih’in gelişinin söz konusu olmadığı metinler için başvurduklarını açıkladı” (s. 138).

Burada Abdül’ün akliselimi temsil ettiği ve verdiği bilgilerin tarihsel gerçekliğinin olduğunu belirtmekte fayda vardır çünkü gerçekten de Ortaçağ Katolik dünyasında kutsal metinlerin açıklanmasında hahamlardan da yararlanıldığı bilinmektedir. Buna karşın Abdül’ün Hıristiyan arkadaşları ya bu bilgiye sahip değillerdir ya da duyguları onların mantıklı kararlar vermelerini engellemektedir. Hangi surette olursa olsun bir Müslüman olan Abdül, Yahudilere de nesnel olarak bakabilecek kadar akliselim ve bilgileriyle insanlara yol gösterecek kadar erdemlidir. Bütün bunlara karşın romanın karakterleri ne Yahudilere ne de

² Bugünkü İrlanda adası.

Yunanlara güvenir. Zosimos, “Bir Yahudi’ye güvendiğiniz için hepiniz aptalsınız!” diye feryat ederken, Şair de “Aptalız, ama senin gibi bir Yunan bozuntusuna güvendiğimiz için” (s. 326) diye bağırmaktadır.

“Sarazenler İsa’ya büyük bir peygamber olarak saygı gösterirler” der Solomon (s. 150) ve böylece Müslümanların Hıristiyanlarla iyi anlaşabilmeleri için bir zemin oluşturur ancak romanda en çok sevilen, saygı gören ve değer verilen tek bir karakter vardır ki o da sultan Salaheddin’dir. Her ne kadar roman Salaheddin’in, “Hıristiyanların ilerleyişini durdurmak için” hediye olarak Doğu Roma imparatoruna “zehirli buğday dolu tenekeler ve bir küp şarap yolladığını, şarabın da zehirli olduğunu” belirtse de bu durum “Hepsi palavra” (s. 300) denilerek geçiştirilir. Niketas ise şöyle der: “Büyük adam, Salaheddin Eyyubi, hemen anladı, ve bize kin beslemedi. Yine söylüyorum, bizim Türklerden korkacak hiçbir şeyimiz yok: bizim sorunumuz sizsiniz, siz sapkınlar daima” (s. 300). Burada belirtilen sapkınların Ermeniler olduğu da řu şekilde ifade edilir: “Ermeniler sizi kardeş gibi görüyordu. Onlar da sizin gibi sapkındır, kutsal resimlere tapmıyorlar, mayasız ekmeğ kullanıyorlar” (s. 300). Bu ve benzer örnekler, metnin yine ironik yapılar içerdđini göstermesi açısından önemlidir çünkü dinsel sapkınlık, metinde, ibadetlerde ikona kullanımı ve yenilen ekmeğin mayalı olup olmaması gibi dar anlamlı ve önemsiz ayrıntılara dayandırılarak açıklanmıştır. Sonuçta Salaheddin, romanda “bağışlayıcı” ve “yüce gönüllü” olarak zikredilir (s. 294) ve başka hiçbir karaktere tanınmayan imtiyazlı bir köşeye yerleştirilir. Alanyazına bakıldığında da görülür ki, Newby’nin (1983) de belirttiği gibi Salaheddin, bir Müslüman olmakla birlikte örnek bir Hristiyan’da bulunması gereken bütün nitelikleri haizdir. Romanın başında, İstanbul Haçlılar tarafından yağma edilip, dışkı ve kanlarla Ayasofya kilisesi berbat edilirken, Baudolino, “eyerli bir atın üzerinde” ve “göğsünde büyük bir haç” ile “Ayasofya’ya” girdiği anda anlatıcı Baudolino’yu betimlerken ilk řu sözcükleri yazar: “Salaheddin gibi güzeldi” (s. 27).

Sonuç

Tarih biliminin ideolojik yönünü gösteren bu konuşma aslında tarihin ideolojik olmasını imler. Roman kişisi Pafnuzio’ya göre, insanların, topluluklarının devamı ya da bireysel veya kamusal çıkarlar uğruna olayların akışına müdahale ederek tarihi değiştirmesi olması gerektir. Pafnuzio’nun tabiriyle “büyük bir tarihte küçük gerçekler, en büyük gerçek ortaya çıksın diye değiştirilebilir” (Eco, 2003, 21-22) ki böylesi bir anlayış tarihin her döneminde görülen bir stratejidir diyebiliriz çünkü en azından ulusların tarih kitaplarına baktığımızda hiçbir ulusun kendini suçladığı görülmez. Kötü işleri yapanlar sıklıkla belirsiz kişiler olur ya da bir günah keçisi simgesel olarak bütün kabahatler ona yüklenirken ulusun onuru kurtarılmış olur. Böylesi bir düzlemde kötülere, ulusun devamı için inanmış olanlar neticede “kandırılmış” olur ve bu yüzden de bedel ödemek zorunda kalmazlar. Onlar, büyük idealler uğruna yalan söyler, kandırır ve hatta kandırılır. İşte tarih böylesi bir sarmalın, dikkatle düşünölmüş bir kurgunun sonucudur. Bu yalın gerçeğe dikkat çeken Eco aslında tarihin yalanlarla örölü bir düş bahçesi olduğunu da imlemiş olur.

Yalanlarla örölü tarihte üzerine şaibe düşmeden pırıl pırıl kalan tarihi şahsiyetler de bulunmaktadır elbette ki Baudolino’da bu şahsiyet sultan Salaheddin’dir. Dinsel gruplar arasında çıkan tartışma, kavga ve savaşlarda örnek dürüstlüğu, adaleti ve insanların ve mutluluğunu önceleyen ve hatta garanti altına alan Salaheddin romanın tek kusursuz karakteridir. Aslına bakılırsa Ortaçağ Avrupa yazınında da karşımıza çıkan Salaheddin, “Avrupalının tahayyölünde, barış, huzur ve güvenin simgesel düzlemdeki temsilidir diyebiliriz” Arıkan, 2021, 200). Bu açıdan bakıldığına da görülür ki Eco’ya (2003) göre bir kurgu olan tarih biliminin ya da en basit anlamıyla söylenegelen öykülerin kirletemediği erdemli bir liderdir Salaheddin. Doğu Roma’lı tarihçi Niketas ile yazar Eco’nun, Baudolino ve diğer roman kişilerinin yalanlarıyla lekeleyemediği Salaheddin aslında bu iki tarihinin birlikte kaleme aldıkları örnek Müslüman ve üstün insandır. Roman, bu yönüyle, Hıristiyan

tarihini yeniden yazıp bu tarihin hangi kaynaklardan beslendiğini ve nasıl yazıldığını açıklarken Salaheddin'e ayrıcalık tanır ve onu tarihin onurlu bir şahsiyeti olarak romanda zikreder.

Kaynakça

- Arikan, A. (2021). Ortaçağ, yüzük ve Salâhaddîn: Gotthold Ephraim Lessing'in *Bilge Nathan* ve James Clarence Mangan'ın *Üç Yüzük* anlatısı. *Litera*, 31(1), 177-202.
- Capozzi, R. (2016). Umberto Eco: Acute observer of our social and cultural history. *Italica*, 93(1), 5-22.
- Eco, U. (2003). *Baudolino*. (Çev. Şemsa Gezgin). İstanbul: Doğan Kitap.
- Hale, C. (2011). Umberto Eco takes semiotics to the masses. *ETC: A Review of General Semantics*, 68(3), 255-263.
- Newby, P. H. (1983). *Saladin in his time*. Londra: Faber & Faber.